

KOMPENDIUM KÖNYVTÁR- ÉS TÁJÉKOZTATÁSÜGYÜNK NEGYVEN ÉVÉBŐL*

Futala Tibor

Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár

Berend T. Iván, a XX. század második felének egészét egyetlen, a nemzetfejlődés szempontjából sorsdöntő korszaknak tartva, a legnagyobb eredményként és a legfőbb feladatként mutat rá az általunk megélt és megélni remélt évek-évtizedek mozgási lényegére, arra ti., hogy e korszakban „egy létszámában ugyan nem gyorsan növekvő, de megerősödő, felnövekvő nemzet... civilizációs és kulturális értelemben, gazdasági és társadalmi viszonyai, a „kiművelt” fők toleráns viszonylatai tekintetében egyaránt leküzdte korábbi elmaradottságát”, miközben igencsak számolnia kell egy sor, hosszabb-rövidebb időre, esetenként éppen a legutóbbi negyven évre visszavezethető negatív – materiális, szemléleti, modell-preferáló és cselekvési – kontinuitással [1].

Az a könyvtári-tájékoztatási szolgáltatás- és intézményrendszer, amelynek működtetői és fejlesztői vagyunk, integráns összetevője a fent eredményként és feladatként megjelenített nemzetfejlődési folyamatnak. Ez a tény különösen akkor szembetűnő, amikor saját eredményeink-bajaink és az általunk ellátott-kiszolgált társadalmi tevékenységek és csoportok helyzete között szinte okozati összefüggés áll fenn (pl. a vidéki városi könyvtárak felvirágzása az értelmiség decentralizálódásáról mint a regionális fejlesztés sikere egyik előfeltételéről tanúskodik; iskolai könyvtáraink tartós fejletlensége az oktatás korszerűtlen szemléletére és gyakorlatára utalt; az információfogyasztás aránytalanságai iparunk

innovációs készségeinek hiányosságairól vallanak; a külföldi folyóiratrendelések megnyírbálását követő reflexiók a K+F információigényességre vetettek fényt).

Egészében véve – mondjuk ki a történeti áttekintés megelőlegezett summázatát – a „leküzdte korábbi elmaradottságát” könyvtár- és tájékoztatásügyünk legutóbbi negyven évében is olyan mozgásnak bizonyult, amelyet ugyan számos, gyakran saját hibákból és ügytelenségekből kialakult vargabetű késleltetett, de amely mégis az e társadalom szükségleteinek kellő mélységű, szélességű és gyorsaságú kielégítése felé halad. S ha vannak – és vannak – ennek a mozgásnak negatív tanulságai is, küszöböljük ki ma is hatni képes okaikat.

Lássuk a tényeket!

A joggal bírált örökség – helytelenül minősített részletekkel

Mielőtt az uralkodó rezsim az országot belesodorta a második világháborúba, ezernél valamivel több tudományos és szakkönyvtárunk, nagyobb városi és iskolai könyvtárunk volt. A népkönyvtárak, a munkás- és a gazdaköri könyvtárak száma meghaladta a háromezret. Az említett könyvtárakban található állomány mintegy 13 millió egységet tett ki.

Ezenfelül még igen sok kis népkönyvtári képződmény, egyleti és magántulajdonban levő kölcsönkönyvtár működött, de a statisztika sem számukat, sem állományukat-forgalmukat nem regisztrálta.

A háborús cselekmények közben számos tudományos és szakkönyvtárunkat érték érzékeny veszteségek, a kisebb közművelődési és iskolai könyvtárak pedig százszámra tűntek el vagy szóródtak szét nyomtalanul. Ami állomány ez utóbbi könyvtári szférában megmaradt, abban sok volt a selejtes értékű, politikailag dezorientáló dokumentum.

A koalíciós években két könyvtárügyi feladatot kellett megoldani. Egyrészt – az állomány megtisztítását is beleértve – újjá kellett szervezni és újra megnyitni a

* *Bibliográfiai jegyzet*: Egy ilyen kompendium óhatatlanul szubjektív kompiláció. Egyrészt a szakirodalom olvasása nyomán „sajáttá integrálódó” emlékekre, másrészt a kompendium írója által megélt szakmai események elraktározott emlékeire épít, illetve belőlük épül. Eközben azonban ellenőrizni is kellett az emlékeket. Ennek eszközéül szolgáltak a hivatkozott jogszabályok, valamint a következő három forrásmű: KOVÁCS Máté: A magyar könyv- és könyvtárkultúra a szocializmus kezdeti szakaszában. Bp. OKT, 1961. 94 p. Könyvtártudományi tanulmányok 1970. A III. Országos Könyvtárügyi Konferencia teljes dokumentumanyaga. Szerk. Kovács Máté és Rácz Aranka. Bp. NPI, 1971. 508 p. FUTALA Tibor: Háttéranyag a IV. Országos Könyvtárügyi Konferenciához. Bp. 1980, kéziratos. 42 p.

könyvtárakat. Másrészt a ránk szállt könyvtári-könyvtárügyi örökséget kellett átértékelnünk a továbbépítésre való alkalmasság szempontjából.

A háborús károk helyreállításának lendülete, mint mindenütt az országban, a könyvtárakban is a béke örömeiből és a nemzeti élniakarásból táplálkozott. 1945 nyarán-őszén az ostrom megtépázta Budapest könyvtárai is sorra-rendre kinyitnak. Rendelet jelenik meg az elhagyott könyvgyűjtemények hatósági védelméről.

Ami a sok évszázadon át felhalmozódott könyvtári örökséget illeti, szakembereinknek arra a megállapításra kellett jutniuk, hogy az, bár tekintélyes és számos értékes eleme van, meglehetősen elmarad a fejlett polgári országokétól.

Legfejlettebb könyvtárainkra, a tudományos és egyetemi könyvtárakra is az volt a jellemző, hogy állományukban, felszerelésükben nem voltak elég gazdagok, működésükben pedig elég hatékonyak. S noha e könyvtárak rendszerszerű működtetésének számos előfeltétele már korábban megteremtődött (tanácsadó testületek, könyvforgalmi-bibliográfiai központ, könyvtárosegyesület, szaksajtó, szakképzés, nemzeti bibliográfiai és szakbibliográfiai vállalkozások, központi katalógusok, csatlakozás a nemzetközi kooperációt elősegítő konvenciókhoz és egyesületekhez, pl. 1937-ben a FID-hez stb.), az erőforrások szerénysége és a partikuláris érdekek érvényesülése miatt számos kezdemény megfeneklett vagy a kívánatosnál vontatottabban és csökkent mértékben valósult meg. A Technológiai Könyvtár korszerű, egyebek mellett a dokumentáció meghonosítását célzó törekvéseinek felettébb lassú térhódítása jól érzékelteti az általános klímát.

Lényegesen rosszabb volt a helyzet a közművelődési könyvtárak terén. Azonkívül, hogy itt volt legnagyobb a háborús pusztulás, nem örököltünk minden településre kiterjedő általános könyvtári ellátást, még kevésbé szervezett ellátási rendszereket.

A fejlettség és a rendszerként való működés magasabb szintjei felé először – a nemzeti könyvtárat is beleértve – a tudományos, szak- és egyetemi könyvtárak indultak el, mivel körükben volt a legkevesebb kiegészítési- és pótolnivaló, illetve a legtöbb a korszerű könyvtárügy csíraszerű eleme. Egyébként ezt kívánták meg a felsőoktatás és a kutatás, illetve a termelőerők rekonstrukciójának-fejlesztésének érdekei is.

E vonalon a nevezetesebb stációk a következők voltak:

- 1945 végén koordináló szerv (Országos Könyvtári Központ) létesült irányításukra-orientálásukra,
- 1946-ban kurrensé válik a nemzeti bibliográfia és megindult a kurrens repertórium,
- 1947 és 1951 között – élükön az Országos Dokumentációs Központtal – ágazati dokumentációs központok jönnek létre, a szakkönyvtárak mezőnye új alapítású intézményekkel egészül ki,

- 1949-ben – elsősorban a tudományos és szakkönyvtárak személyzetének utánpótlására – nappali tagozatos könyvtárosképzés indul a budapesti tudományegyetemen.

Ezek az eredmények később – nagyrészt, de korántsem hibátlan szelekcióval – beépülnek a már tudatosan szocialistának deklarált könyvtárpolitikai elveken megszervezett könyvtári rendszerbe, illetve ott tágabb dimenziók közé kerülnek.

Akadozóban haladt előre a közművelődési könyvtári ellátásnak az új követelményekhez való igazítása. Itt többször alkalmaztuk a „gordiuszi módszert” olyasmire is, ami valójában nem ilyen megoldást kívánt.

Egyébként a szolgáltatások itt is helyel-közzel az örökölt, de a jobboldali kurzus maradványaitól megtisztított alapokon és elveken indultak el: a városokban tovább folytatták működésüket a városi könyvtárak, falun vagy a fennmaradt vagy az újonnan létesített népkönyvtárak (a Magyar Kommunista Párt kezdeményezte akció pl. egymaga 1100 új népkönyvtárat eredményezett) fogadták az olvasókat, anélkül azonban, hogy egymástól való elszigeteltségük megszűnt volna. A szakszervezetek ugyancsak a régi mintákat követve újították fel könyvtári tevékenységüket. Ekkor még a demokratikusnak minősített egyesületek, olvasókörök is megtartották a könyvtáraikat, és javában működtek a kölcsönkönyvtárak.

Az első, egészében már (erős centralizáltsága miatt is) szocialistának minősített közművelődési könyvtári koncepciónk 1949 elejére alakult ki. Ennek lényege: az e célból alapított Népkönyvtári Központ akként fogja össze és látja el állománnyal az ugyancsak sebtében létrehozott körzeti könyvtárakat (megyéenként több volt belőlük), hogy azok letétekkel láthassák el, szakmailag segítsék a vonzáskörzetükben létesülő apró népkönyvtárak tucatjait. E koncepció realizálására látványos fejlődés indult meg: 1952 végére már nem maradt olyan település az országban, ahol nem lett volna népkönyvtár.

E korszerű, sőt a könyvkiadási hiánygazdálkodás helyzetét tekintve a lehető legcélszerűbb munka árnyoldala volt, hogy ignorálta a korábbi kezdeményeket, kivette a könyvtári ellátásért való felelősséget a települések, illetve azok tanácsai hatásköréből, felszámolta a munkásság és a parasztság önerejéből létrehozott könyvtárakat. A már-már öncélúnak tetsző (igazából nagyon tudatos) átszervezéseknek sok helyütt estek áldozatul gondosan gyűjtött és feltárt állományok, amiben közrejátszott az is, hogy a szektáns túlbúzgóság nemzeti tudományos és művészeti értékeink mind nagyobb részét minősítette reakciónak. (Ezt a napról-napra túlteljesítési-túllihegési versenyt aztán – nagy patáliát csapva – maga Révai József állította meg.)

Az ötvenes évek elejére az egyházi rendek feloszlatása, az egyházi iskolák államosítása, a társadalmi-kulturális egyesületek feloszlatása, a kölcsönkönyvtárak meg-

szüntetése folytán több millió egységet kitevő könyvtári állomány került köztulajdonba. Bár ennek minden darabját igyekeztünk megóvni, s legértékesebb egyedeit (kéziratok, kódexek, ősnymtatványok, régi magyar könyvek) kitüntetett kezelésben (restaurálásban, tudományos feldolgozásban) is részesítettük, elkövettük azt a helyrehozhatatlan hibát, hogy a történetileg kialakult és elsőrangú köz-, művelődés- és gazdaságtörténeti kutatási lehetőséget kínáló gyűjteményeknek csak egy töredékét hagytuk meg eredeti helyén és állapotában.

Ahogy az egységes könyvtári rendszer kialakult

Mialatt a tudományos, szak- és egyetemi könyvtárak, a dokumentációs központok, illetve a körzeti és egyéb közművelődési könyvtárak (akkor tömegkönyvtáraknak hívták őket) körében – külön-külön – egyaránt nagy reményekkel kísért fejlődés bontakozott ki, könyvtárügyünkben még mindig élt a német „Bücherei-Bibliothek” szópárral egyértelműen kifejezhető megosztottság, melyet Szabó Ervin és az időközben könyvtárpolitikusként is megismert Lenin – az általános (közművelődési) könyvtárak állományi-szolgáltatási színvonalának emeléséért és közvetítőkéességük fokozásáért küzdve – a demokrácia és a szocializmus pozícióiból nem győzött eleget bírálni.

E porosz, antidemokratikus fejlemény megszüntetése érdekében – meglátjuk: igen sajátosan – a minisztertanács 1952. évi 2042–13. sz. könyvtári határozata tette meg az első, de koncepcionálisan mindmáig érvényes intézkedést. Ez kimondja, hogy „meg kell teremteni az állami könyvtárak egységes irányítását és felügyeletét, amely biztosítja a tudományos könyvtárak tapasztalatát és segítségét a városi, községi, szakszervezeti és szövetkezeti könyvtárak számára”.

Az utolsó mellékmondat elárulja: a gombamódra szaporodó közművelődési könyvtárak mindinkább olyan szakmai problémák elé kerültek, amelyeken a gyorsképzési erőfeszítések – a Népművelési Minisztérium ún. „hőskori” tanfolyamai –, a különféle kézikönyvek és segédletek kibocsátása ellenére sem voltak képesek úrrá lenni. Kellett tehát a tudományos könyvtárak segítsége, amelynek elrendelését (főként a területi ellátás megszervezésének irányában) az akkori könyvtárpolitikától önmagában nem lehet rossz néven venni.

A határozat átfogóbb jelentőségű rendelkezései a következők:

- Megszünteti a tudományos és szakkönyvtárügy „védnökét”, az Országos Könyvtári Központot. A központi szolgáltatási funkcióinak átalakulásával ugyanakkor megnöveli a nemzeti könyvtár könyvtárügyi szerepét. (Az Országos Könyvtári Központ hagyatékából egyébként – az országos fordításnyilvántartás

erejéig – az Országos Műszaki Könyvtár is részesült.)

- A nemzeti könyvtárban központi módszertani műhelyt – akkori nevén: kabinetet – létesít, amely ugyan elvileg valamennyi könyvtártípusban érdekelt, de a körülmények folytán hosszú ideig szinte kizárólagosan közművelődési könyvtári orientáltságú maradt.
- Életre hívja a ma is prosperáló könyvtárellátót, szándéka szerint valamennyi könyvtár gyarapító és feldolgozó munkájának racionalizálására, ami a vele kapcsolatos végrehajtási utasítás – a maga „elsősorban”-jával – mindjárt a startnál gyakorlatilag a közművelődési és iskolai könyvtárakra szűkíti le az ellátandók körét.
- Előírja a megyei és a járási könyvtárak létesítését, s ezzel hozzáigazítja a lakóhelyi (területi) közművelődési könyvtári ellátás szervezetét a közigazgatási – tanácsi – struktúrához, megvetve e területen a kétlépcsős hálózatok alapjait, s utat nyitva a könyvtárfenntartási jog és kötelezettség tanácsi kézbe történő visszautalása előtt.

A többi könyvtártípus (vállalati szakkönyvtárak, szak szervezeti könyvtárak, iskolai könyvtárak stb.) rendszerre szervezése vonatkozásában a határozat expressis verbis még nem foglal állást, ám a később – mereven – általánossá tett felügyeleti elv (a tárcák és más országos hatáskörű szervek felügyeleti kötelezettsége a mindenkori kulturális tárca ágazati felügyelete mellett) és az ugyancsak ilyené vált hálózati modell csirái és benne foglaltatnak.

Ebből kitetszik, hogy a könyvtárpolitika a „Bücherei-Bibliothek” megosztottság feloldását a könyvtárügyet homogén talajba, egyedül a szűkebb értelemben vett kultúra talajába ültetve és a tennivalókat az akkor leggyöngébb palánta – a közművelődési könyvtárügy – szükségleteihez nivellálva végezte el, s ez korántsem kedvezett egyértelműen a szakkönyvtárak, és szakirodalmi tájékoztatás problematikájának, amely erőteljesen felsőoktatási, termelési és kutatási kötődésű.

Még nyíltabban vallanak erről a határozat egyes tudományos és szakkönyvtári részrendelkezései („Az Országos Széchényi Könyvtár, az Országgyűlési Könyvtár és a Központi Műszaki Könyvtár (Központi Technológiai Könyvtár) felügyeletét a Műszaki Dokumentációs Központtal együtt 1952. július 1-i hatállyal a népművelési miniszter veszi át”, aminek az lett az egyik „végkifejelete”, hogy a Központi Technológiai Könyvtár és a Műszaki Dokumentációs Központ kénytelen volt fuzionálni, és 1952. október 1-től Országos Műszaki Könyvtárként működni; „A Központi Műszaki Könyvtár külön feladata, hogy közvetlen könyvtári tevékenysége mellett rendszeres segítséget nyújtson a tömegkönyvtáraknak a technikai irodalom propagandája terén”; „Az egyetemi könyvtárak... nyújtsanak rendszeres bibliográfiai és módszertani segítséget a tömegkönyvtárak számára”).

Így következett be – a tudományos és szakkönyvtári alapfeladatok ellátásától az indokoltnál jóval több munkaerőt és szellemi energiát elvonva – a nagyrészt meddő patronálások „jó pontokat” hozó divatjának, az alig-hatásfokú ajánló bibliográfiák tömeges gyártásának és az amúgy is ideológiai gyökerű bizalmatlansággal kezelt dokumentációs szervezetek feloszlításának-betagoztatásának az időszaka. Ez utóbbi megállapítást azonban ki kell egészíteni azzal, hogy a végtelenen szétparcellázott, ezen belül pedig végtelenen utasításos alapon irányító termelési tárcáknak és más főhatóságoknak – miközben a használók szempontjai szóba se jöttek – igazában (egyéltalán, valószínűleg, nagyjából-egészből) nem is volt szükségük széles körű, nyitott szakirodalmi-szakmai információs tevékenységre. Innen magyarázható szinte könnyed visszalépésük a kulturális tárca javára.

1952 végén ül össze az *I. országos könyvtárügyi konferencia*, s ez egybeesik a nemzeti könyvtár fennállásának 150., kitüntetetten megünnepeelt évfordulójával. Tanácskozásai – az imént ismertetett minisztertanácsi határozatból kiindulva – a hazai könyvtárügy friss egységét demonstrálták. A „feltételek biztosításának arányában lehet csak megalapozottan előrehaladni” jegyében elhangzott hozzászólásokat (főként *Dienes Lászlóét*) a konferencia rendezőse ingerülten és keményen utasította vissza, s ezért ajánlásaiban nyoma sem maradt annak, ami a karnyújtásnyi közelségűre felfestett célok elérésének nehézségeire utalt volna. Nemhiába írtak 1952-t!

Annyi azonban kétségtelen tény, hogy mind a határozat, mind a konferencia serkentette a könyvtárak rendszerbe – egyoldalúan kulturális fogantatású rendszerbe – szervezésének folyamatait. Központi intézkedések születtek a könyvtárosképző intézmények bővítésére (a budapesti pedagógiai főiskolán létrejön a második, 1956 után meggondolatlanul felszámolt felsőoktatási bázis), kezd kialakulni a *szaksajtó differenciált rendszere* (központi orgánuma, a *Könyvtáros* 1951-ben, lapunk elődje, a *Műszaki Könyvtárosok Tájékoztatója* 1954 késő őszi indul), jogszabályok jelennek meg több megoldatlan szakmai kérdés rendezésére (képesítés, állományvédelem, cserealapok stb.), fellendül a könyvtári–bibliográfiai–dokumentációs szabványosítás. Az egyes minisztériumok (építésügy, könnyűipar, bányá- és energiaügy, vegyipar, kohó- és gépipar, élelmiszeripar) ugyancsak lépéseket tesznek a felügyeletükbe tartozó szakkönyvtárak fejlesztése érdekében. Az ekkor kelt utasításoknak – a könyvtári ügyvitel megszabásán túlmenően – közös jellemzője a „mindenütt könyvtár” („Minden A, B és C kategóriájú vállalatnál”), a „mindenkinek könyvtár” („A könyvbeszerzéseket úgy kell irányítani, hogy az üzem összes – úgy fizikai, mint műszaki [sic!] – dolgozói szakképzettségüknek megfelelően, szakirodalommal legyenek ellátva”) és a „mindenhova szovjet irodalmat” („... az élenjáró szovjet műszaki irodalom

termékei minél nagyobb mértékben álljanak a dolgozók rendelkezésére”).

Tartós és fontos eredmény az Országos Könyvtárügyi Tanács létrejötte, amelynek szakbizottságaként – mint „a dokumentációs munka összefogásának és irányításának országos központi szerve” – alakul meg az Országos Dokumentációs Bizottság, jellemző módon a dokumentációban érdekelt tárcák képviselője nélkül.

Az 1955. évi *II. országos könyvtárügyi konferencia* mégsem konstatahatott kielégítő fejlődést, egyértelmű helyzetet a különféle könyvtári részterületeken. Ellenkezőleg: határozott szervezeti – rendszerbeli – továbbfejlődést látott szükségesnek. Akként foglalt állást, hogy az egymástól elszigetelt, külön életet élő könyvtárak – túlnyomórészt kis és törpegyűjtemények – áttekinthetetlen halmazzaiból mindenütt létre kell hozni, illetve továbbfejleszteni a könyvtári hálózatokat. Ezek a – hol területi, hol szakterületi, hol fenntartói-felügyeleti – keretekben létrehozandó hálózatok akkor – az ország erősen központosított irányításának körülményei közepette – a munkamegosztás, az együttműködés és a szakosodás csillogó ígéreteivel váltak kívánatosná a racionálisan gondolkodó szakmai elmék számára.

A konferencia e kívánalmait nem is egészen egy év elteltével magas szintű jogszabályban kodifikálódta: 1956. március 9-én – egy minisztertanácsi végrehajtási határozat kíséretében – megjelent az Elnöki Tanács 5. számú törvényerejű rendelete a könyvtárügy szabályozásáról. Mivel ez a maga komplexitásában valóban kiváló teljesítménye volt korának, és mert könyvtári rendszerünk fejlődése történetében – olykor „malgré elle” – igen eredményes korszakot nyitott meg, a következő fejezetben fogunk vele részletesen megismerkedni.

Visszatérve mostani korszakunkba: a könyvtári rendszer képlékenysége, féloldalas megfundáltága és a szolgáltatások elemi fogyatékosága ellenére is dinamikus tenni és bizonyítani akarás jellemezte ezt a néhány – „fordulati” – évet. Az egyes szakemberekben mindenképpen őszinte, a könyvtárpolitikának azonban manipulatív elemektől sem mentes célkitűzése az volt, hogy bizonyítsa: rövid idő alatt lényegesen meg lehet haladni azt, amit örököltünk.

Akkoriban, anélkül, hogy egyetlen új könyvtárépületet hoztunk volna tető alá, csak hajdani üzlethelyiségeket, olykor lakásokat igénybe véve, még ezerszámra tudtunk könyvtárakat alapítani (1957 végén közel 19 ezer könyvtár volt az országban), és anélkül, hogy a világ dokumentumterméséből valamennyire is érdemileg válogathattunk volna, még a szűk hazai kínálatból is tudtunk állományokat számszerűen felfuttatni (a könyvtárak állománya ugyancsak 1957 végén megközelítette a 40 millió egységet). Mindezt egyértelmű diadalmenetként elkönyvelni – talán mondanunk sem kell – nagyfokú merészség és/vagy naivság volt.

Az állami-társadalmi áldozatkészség és az egyéni odaadás azonban vitathatatlan, mint ahogy az is, hogy az állam oktatási-népművelési erőfeszítései folytán, a munkásság és parasztság legtehetségesebb egyedeinek tömeges felemelkedése következtében megnövekedett a könyvtárak használata. (Ebbe – egyéb tényezők mellett – a magán-könyvvásárlás korlátozott lehetőségei is besegítettek.) A – miért tagadjuk – sok helyütt lakkozott összkönyvtárügyi statisztika e „fordulati” szakasz végén 2,2 millió beiratkozott olvasót és majdnem 29 millió egységet kitevő éves állományhasználatot mutatott ki.

E korántsem könnyű évek a könyvtárügyben is olyan negatív feltételes reflexeket alakítottak ki, amelyek a szóban forgó évek elmúltja után is virultak, sőt: napjainkig nem szüntek meg létezni. Közülük az alábbiak érdemelnek említést:

- A számszerűségek bővülete, ami a legfőbb „igazsághordozóknak” történt kikiáltásukból ered. E gyakorlat szerint az már valódi olvasó volt, aki elsétált a könyvtár elé, az pedig kiváló olvasó, akinek valamiféle csellel sikerült néhány könyvet a hóna alá odaerőszakolnunk. És továbbmenve: a minél nagyobb állomány volt a jó állomány, a minél több rendezvény a jó rendezvényi gyakorlat. A mélységi munka megismerésére és értékelésére a hivatalnak, a módszertani központnak stb. nem volt már ideje. A lakkozás nemcsak kísértéssé vált, hanem kényszerre is.
- Elhitődött, hogy az ember körkörös fejlődése nem ellentmondásos folyamat, hanem úgy megy végbe, mint a téglaház építése: minden egyes tégláhozadáásával készbbé válik, s hajszálpontosan le lehet mérni: mennyire nőttek tudásának, öntudatának és elkötelezettségének falai. Az így felfogott össznépi építkezésben a könyvtárak is a privilegizált „tégla-elosztó helyek” közé soroltattak be. A következmény a könyvtári szolgálat bizonyos fokú arisztokratizálódása lett, vagyis kevésbé érdeklődött mind az olvasóhasználók, mind igényeik-szükségeik iránt.

Az 1956. évi 5. számú törvényerejű rendelet és ami utána következett

Az 1956. évi 5. számú törvényerejű rendelet általánossá tágított organizációs alapelve: „az azonos feladatkörű közkönyvtárak egységes szervezete a könyvtári hálózat, amelyben a könyvtári szakirányítást az erre kijelölt központi könyvtár végzi”.

Az általa létrehozott könyvtári hálózatok azonban nem építkeznek még egységes igazgatási elv szerint: a műszaki termelési könyvtárhálózat pl. „tárcafölötti”, az akadémiai „tárca szerinti”, az orvosegészségügyi pedig egyszerre „tárca szerinti” és „tudományág szerinti” alakzat.

A könyvtárakat a törvényerejű rendelet négy könyvtártípusba sorolja, úm. nemzeti könyvtár, általános tudományos és tudományos szakkönyvtár, közművelődési könyvtár és iskolai könyvtár. Az e típusokhoz sorolt funkciómeghatározásait illetően a tvr. visszatér a hagyományokhoz: ezzel nyilvánvalóan azt az értelmezési egyoldalúságot kívánja megszüntetni, amelyet az 1952. évi minisztertanácsi határozat a közművelődési könyvtárügy felé tett és szükségképpen „lehajlással” járó nyitása okozott.

Retrográd (igaz: csak már a korábban „fait accompli”-vá vált dolgot szentesítő) intézkedése, hogy a dokumentációs tevékenységet, amely a már megemlített dokumentációs központok révén hazánkban felvirágzóban volt, könyvtári keretekbe szorítja vissza Ennek következményei nemcsak a tudományos–műszaki–gazdasági információs tevékenység mostanáig érzékelhető késéseiben nyilvánulnak meg, hanem a két rokon, mégsem azonos szakma csak mostanában elülő presztizsharcait is felszították.

A törvényerejű rendelet realizálásának megkezdése az ellenforradalom miatt némileg eltolódott. A gyors konszolidáció azonban csakhamar utat nyitott érvényesülésére.

A közművelődési könyvtárügyben évről–évre szilárdabbak lettek a hálózati keretek. A hálózati központok és alközpontok kialakították szervezetüket és módszereiket, s valóban hatékony munkát végeztek a fejlesztés, a módszerbeli segítés, a képzés-továbbképzés terén. Döntő jelentőségű volt a megyei könyvtárak megerősödése.

A közművelődési könyvtárakban már az időszak elején áttértek a szabadpolcra, ami minőségi változást hozott: kialakította az állományhasználat és a szolgáltatások fokozatos differenciálásának a feltételeit.

Új Könyvek címen – a központi könyvtárellátáshoz csatlakozva – állománygyarapítási tanácsadó indul, amelynek később kifejlődnek a nemzetiségek állományellátását segítő változatai is. A közművelődési könyvtári állományokban új információhordozók (hanglemezek, hangszalagok, diafilmek) kapnak helyet.

A művelődési autók megjelenése operatívabbá teszi a kiskönyvtárak gondozását és az alacsony lakossűrűségű körzetek könyvtári ellátásának megszervezését.

A tudományos és szakkönyvtárak körében megindul a gyűjtőkörök tisztázása, hogy az átfedő gyűjtési gyakorlatot kiküszöböljék, vagy legalább mérsékeljék. Nagy bibliográfiai vállalkozások kezdődnek és fejeződnek be (pl. Magyar könyvészet 1945–1960, Budapest-bibliográfia, regionális bibliográfiák és repertóriumok, mely utóbbiaknak immár a megyei könyvtárak a létrehozói). Javul a központi katalógusok minősége, fejlődik a lelőhelytájékoztató.

Bővül a dokumentációs-információs szolgáltatások választéka. Stabilizálódnak a magyar nyelvű referálólapok, s mellettük egy sor más – gyorsabb vagy mélyebb

feldolgozást nyújtó – információs kiadvány jelenik meg. A témafigyelésnek előbb a hagyományos változatai honosodnak meg, mígnem – az időszak végefelé – hazánkban is utat tör magának a számítógépes információterjesztés. Napirendre kerül a bibliográfiák és indexek számítógépi előállítás, illetve az ehhez szükséges szellemi-dologi feltételek megteremtése. Nő a mikro- és reprográfiai berendezések száma.

Az információs intézménystruktúra kialakulását az ipar, a termelés, a kutatás információigényességének fokozódásán (és fizetőképessé válásán) kívül – szándékaival ellentétes módon – a könyvtári törvényerejű rendelet is sietteti. Arról van szó, hogy az általa létrehozott termelési hálózatban ágazati alközpontokra volt szükség, amelyek még alighogy léteztek. Így aztán a termelési tárcák – rendszerint fordítóirodáikra alapozva – egymás után olyan információs vállalatokat hoztak létre, amelyek keretébe belefért a könyvtári hálózati alközponti funkció is. Elsőként a Kohó- és Gépipari Minisztérium lépett, s 1957 decemberében életre hívta a KGM Műszaki Információs és Fordító Vállalatot. Ebben az információs intézményi struktúrában – a névváltozásokon kívül – alapvető változások csak az Ipari Minisztérium megalakulása, 1982 után következtek be.

Ha nem is a fejlődés megkövetelte módon, de a szakképzés formái is gazdagodtak ebben az időszakban (egyetemi kiegészítő szak: könyvtárosképző szaktanfolyamok, amelyek bizonyítványát később komplex állami vizsga letétele útján főiskolai diplomává lehetett valorizálni, tanítóképző intézeti népművelő-könyvtáros képzés, majd tanárképző főiskolai könyvtárosképzés, amely a könyvtárszak mellett még egy másik főiskolai szakot is nyújt).

A szolgáltatások differenciálódása és színvonalasabbá válása mindinkább megkövetelte az elméleti munkát, a könyvtári-informatikai kutatásokat. „Mederben tartásuk” érdekében ötéves kutatási tervek készültek az OKT keretében. A 70-es években az olvasás- és könyvtárszociológiai téren értünk el csakhamar nemzetközi mércével is mérhető eredményeket. (Kár, hogy ez utóbbi kutatások inkább csak a közművelődési könyvtárak körül jegecesedtek ki, s így a szakirodalomhasználat és információigény vonatkozásában ma is jóval kevesebb a bizonyított ismeretünk, mint az általános művelődési vonatkozásokban.) A számítógépes technológiák terjedése folytán ugyancsak ekkortájt teszik közzé nagyobb, részben a hazai „alkalmazási” kutatások eredményeit. A könyv-, könyvtár- és írástörténeti kutatások iránti hagyományos érdeklődésünk párosult a feltárás mélységének fokozásával és az elemzési módszerek fejlődésével.

Nem hagyhatók említés nélkül a könyvtárépítésben és korszerűsítésben elért sikereink. Tucatnyi megyei, több száz járási-városi és falusi könyvtár jutott általuk jó, vagy a korábbinál jobb elhelyezéshez. A tudományos és szakkönyvtári szférában több nagyobb szabású adaptá-

cióra került sor (pl. az OMIKK mai székházát 1958-ban vette birtokba). Miskolcon új műszaki egyetemi könyvtárat emeltünk. Megkezdődtek a nemzeti könyvtár átépítési munkálatai, amelyek azonban csak 1985-ben fejeződnek be. Mondhatni: olyan könyvtárépítő iskola alakult ki ezekben az években nálunk, amely funkcionálisan megfelelő célépületeket alkotott viszonylag kevés pénzből.

Az itt tárgyalt időszakban szinte valamennyi itt tárgyalt eredmény vonatkozásában komoly érdemeket szerzett az a bizonyos, 1952-ben megszületett módszertani „kabinet” amely 1959 óta *Könyvtártudományi és Módszertani Központ* néven folytatta és szélesítette ki tevékenységét.

A könyvtárak – az Olvasó néperért mozgalom formájában – mind tevékenységük fokozásához, mind működési feltételeik javításához megbízható és aktív társadalmi segítségre tettek szert.

E fejlődés mozgatói a könyvtárosok és a szaktájékoztatók voltak. Nemcsak a számuk nőtt meg tetemesen (1957-ben 2 ezer hétszázán, 1970-ben 5 ezer hétszázán voltak), hanem szaktudásuk és szakmai elkötelezettségük is. Szakmai szervezetük, az 1956-ban létesült Szabó Ervin Kör magasabb szervezeti formát vett fel – *Magyar Könyvtárosok Egyesülete* –, egyben a korábbi, 1935-ben alapított könyvtáros-egyesület jogutódjává alakult. Szakterületi és területi szekcióiban élénk szakmai élet bontakozott ki. *Évenkénti vándorgyűlései*, amelyek a könyvtári rendszer egy-egy aktuális problémáját vitatják meg tüzetesen, egyre népszerűbbek.

A hatvanas évek végére, mint azt az 1970-ben tartott *III. országos könyvtárügyi konferencia* megállapította, a teljes hazai könyvtári állományvagyon az 1957. évi 40 millióról 67 millióra, a kölcsönzések száma pedig 29 millióról 58 millióra növekedett, miközben mind a könyvtári kínálat, mind az olvasói igény lényegesen magasabb színvonalú volt.

Az 1976. évi törvényerejű rendelet megjelenése előtt és után

A III. országos könyvtárügyi konferencia az imént vázlatosan ismertetett, mindenképpen számottevő eredmények láttán nem feledkezett meg a hiányosságokról sem, és a fő ellentmondások mentén (nem sikerült megteremteni a kellő összhangot a társadalmi szükségletek és a könyvtári, valamint dokumentációs szolgáltatások között; az egyéni igények fejlődése nem tartott lépést a társadalmi szükségletekkel; a könyvtárak és a szakirodalmi tájékoztatási intézmények a jelentkező igényeket sem tudták maradéktalanul kielégíteni) kíméletlenül le is írta őket.

Ennek ellenére némileg eufóriás hangulat vett erőt rajta, s úgy vélte, hogy az eddig követett utak továbbépi-

tésével – szélesebbé, simábbá tételével – lehet és kell a problémákat a legbiztonságosabban megoldani. Továbbra is a kodifikált könyvtári-tájékoztatói „nagyrendszer” lebegett a szeme előtt, s alig vette észre, hogy az ország új gazdaságirányítási rendszere, ahol mindinkább az egyes termelő és lakóhelyi közösségek önállóságának és felelősségének fokozására esik a hangsúly, kevés esélyt helyez az ilyen hierarchikus, mindent mindennel logikusan – közvetlenül-közvetve – többszörösen is összekötő rendszerek sikeres működéséhez. Ezért azután az ágazati felügyeletet gyakorló minisztérium számára az volt a konferencia meghagyása, hogy ilyen értelemben „terjesszen elő új könyvtári törvényt”.

A konferenciát követően az ágazati felügyeletet gyakorló minisztériumra az ambivalencia volt a jellemző. Egyrészt hozzálátott a könyvtárügyi alapjogszabály megújításához, másrészt viszont a mindennapok kívánta dokumentumokat, pragmatikus fejlesztési irányelveket adott ki gyors egymásutánban a könyvtárügy különböző fontos részterületei (tanácsi közművelődési könyvtárak, szakszervezeti könyvtárak, a gyerekek és az ifjúság könyvtári ellátása, a nemzetiségek anyanyelvű irodalommal való ellátása) használatára.

E dokumentumok, amelyek megalapozása közben több csörte folyt le a népkönyvtár pártiak és a „public library” pártiak között, olyan elhelyezési, gyűjtési és szolgáltatási modelleket tesznek közzé, amelyek az ellátandó személyek (potenciális használók) száma alapján számított igénybevételi valószínűségek és színvonalak szerint méreteztek. Ezáltal – szervezeti változtatások és központi közbeavatkozások nélkül is – el lehetett érni, hogy az érintett könyvtári szintek és könyvtárak ésszerűen egyeztessék állományépítésüket, differenciáltan elégsék ki az igényeket és sugározzák szét szolgáltatásaikat.

Noha a szóban forgó dokumentumok egyikét sem támasztotta alá központi pénzügyi támogatás, a fenntartók és a könyvtárak olyannyira figyelembe vették őket, hogy a helyi erőfeszítések túlnyomórészt az általuk kitűzött célok irányába hatottak.

Ezeknek a mostanában továbbfejlesztett formában újra megjelenő dokumentumoknak köszönhetjük azt, hogy napjainkra a „Bücherei-Bibliothek” ellentétpár nem olyan sajátosan szűnt meg, mint 1952-ben, hanem szabó ervini és lenini értelemben. Ma már a tudományos és szakkönyvtáraknak egyáltalán nem kell „lehajolniuk” ahhoz, hogy a közművelődési könyvtárügy vezető és középütt álló intézményeivel korrespondáljanak. Ellenkezőleg: megkönnyebbüléssel veszik tudomásul, hogy a szakirodalom-ellátásból milyen hatalmas terheket vesznek át tőlük, s közös érdeknek tartják, hogy a speciális források vagy másolataik hozzájuk való eljuttatásával a szakkönyvtári hatáskör a földrajzi térben is kiterjedjen. Az információügynek ugyancsak fontos partnerei – kiadványaik-szolgáltatásaik szép számú vevői-megrendelői – ezek a könyvtárak.

Sokkal nehezebben született meg az új könyvtári alapjogszabály, amelyet az Elnöki Tanács végül is 1976. évi 15. számú törvényerejű rendeleteként adott ki, s megjelenését ugyancsak egy minisztertanácsi végrehajtási dokumentum kísérte.

Ha az új alapjogszabályt összehasonlítjuk az 1956. évi, az alábbi – hol pozitívan, hol negatívan értékeldő – különbségeket vehetjük benne észre:

- Kiszélesedett hatályosságának köre. Illetékessége kiterjed a honvédség és a fegyveres testületek közművelődési könyvtáira, s bizonyos mértékig a magán- és egyházi gyűjteményekre is. Öröndetes módon több, különleges ellátást kívánó lakossági csoportot méltat speciális figyelemre (nemzetiségek, kórházi-szanatóriumi ápoltak, rabok).
- Az azonos típusú vagy hasonló feladatkörű könyvtárak elsődleges együttműködési formációjában, a hálózatban egyértelműen az igazgatási-felügyeleti hovatartozást érvényesíti, s e tekintetben inkább az 1952. évi minisztertanácsi határozat szigorú „előképét” követi, mint az 1956. évi 5. sz. törvényerejű rendelet rugalmasabb megoldásait. Ennek következményeként szűnt meg a korábban országosan egységes műszaki-termelési és iskolai könyvtárhálózat, illetve osztódott annyi hálózattá, amennyit a meglévő igazgatási-felügyeleti struktúra megkívánt. Ugyanennek jegyében rendelte el: ahány felsőoktatási intézmény, annyi könyvtárhálózat.
- Az igazgatási-felügyeleti elven szervezett hálózatok egyoldalúságait – pl. a területi távolságokból adódó nehézségeket és a tagkönyvtárak heterogén gyűjtőköröit – az új jogszabály önkéntes hálózatközi formációk, az ún. területi és szakterületi együttműködési körök szervezésével véli kiküszöbölhetőnek.
- Megújítja a könyvtártipológiát (nemzeti, felsőoktatási, szak-, iskolai és közművelődési könyvtár, ez utóbbin belül megkülönböztetve a lakóhelyi és a munkahelyi ellátást biztosító könyvtárakat), rugalmasabb funkciómeghatározásokat ad (pl. a felsőoktatási könyvtárak lehet közművelődési funkciója, a közművelődésnek pedig szakkönyvtári-tájékoztatói funkciója is), a tudományos jelzöt pedig a tájékoztatói funkciókat ellátó könyvtárak jelölésére tartja fenn. A közművelődési könyvtárak imént említett fejlődését tekintetbe véve, a jogszabály e rendelkezései teljesen adekvátak.
- Kimondja, hogy „a szakkönyvtár a gyűjtőkörének megfelelő területen a szakmai tájékoztatói (információs) rendszer, a tájékoztatói intézmény pedig. könyvtári feladatai mértékéig a könyvtári rendszer része”. E formulának megfelelően osztja meg a jogszabály az ágazati felelősséget is a Művelődési Minisztérium és az OMFB között.

A – mint korábban mondtuk – „kulturális fogantatású” könyvtári rendszerek 1976-ban még sikerült

kivívnia egy átfogó alapjogszabályt. Ezzel szemben – a hol Országos Szakmai Információs Rendszer, hol meg Országos Szakirodalmi Információs Rendszer néven illetett – tájékoztatási rendszerre vonatkozó normatív dokumentum kiadása már elmaradt, bár előkészítése nagyjából párhuzamosan haladt a könyvtári alapjogszabály megújításával. Valószínűleg azért, mert éppen olyan hierarchikus építkezésű volt, mint a könyvtári tvr., s így végképp esélytelenné vált a termelési szféra igencsak mozgóvá vált világában.

Egyébként az 1981-ben összeült *IV. országos könyvtárügyi konferenciának* is azt kellett öt évvel az alapjogszabály megjelenése után konstatálnia, hogy a könyvtári rendszernek az általa megkövetelt alakzatokba való rendeződése fölöttébb vontatottan halad, ami az azóta bekövetkezett fejleményekkel (a hálózatok sorvadása vagy széthullása, a területi és szakterületi együttműködési körök megalakulásának elmaradása stb.) együtt mind láthatóbbá teszi a diszkrépanciát a társadalom és a népgazdaság, illetve a könyvtárügy irányítási-szervezési modellje között.

Mindazonáltal a III. konferencián számbavett pozitív folyamatok nem szakadtak meg, s újabbak is kialakultak. Így a differenciált szolgáltatások nyújtására képes könyvtárakban fokozódott az állomány helybeni használata, jelentősen nőtt a másolatszolgáltatás iránti igény, a hagyományos tájékoztatási szolgáltatásokon kívül közelebbiek lettek az SDI-szolgáltatások, megjelent az online irodalomkeresés A nemzeti bibliográfia, számos index, több lelőhelyjegyzék immár rutinszerűen készül számítógépes támogatással, miközben fájó pont, hogy a nemzeti könyvtárnak, de mondhatnánk: *a magyar könyvtárügynek még mindig nincs saját számítógépes műhelye.* Az NTMIR-ben való magyar részvétel első szakasza azzal zárult, hogy kialakult – élükön az OMIKK-kal mint „rendszerigazgatóval” – a hazai kapcsolattartó intézmények többé-kevésbé teljes mezőnye, s aktívan kapcsolódtak be a rendszer különféle alapozó – rendszerkialakító és szabványosítási – munkálataiba is.

Folytatódott, ha csökkent ütemmel is, a korszerű könyvtárak építése. A városi peremkerületekben sok helyütt jelentek meg a bibliobuszok, a kistelepülések vidékeken központosított állományellátó szervezetek alakultak. Markáns volt a sokáig el-elmaradozó iskolai könyvtárügy felfutása.

Az állomány gyarapítására fordított összegek a közművelődési könyvtárakban egy évtized alatt majdnem megduplázódtak, a felsőoktatási és szakkönyvtárakban közel két és félszeresükre növekedtek, ami – akkor még – összességében ellensúlyozni tudta a drágulási tendenciát.

A hetvenes évek végén a különböző könyvtártípusokban összesen 3,6 millió beiratkozott olvasót tartottak nyilván. Az iskolai, a felsőoktatási és a szakkönyvtárakban nőtt, a közművelődésiekben változatlan maradt az olvasók száma. Az időközben 100 millió egységet meghaladó „országos könyvtári dokumentumvagyonból” ugyanakkor 72 és fél millió egységet vettek igénybe az olvasók-használók.

Kitekintés

E kompendium sorjázó fejezetei igyekeztek kendőzetlenül bemutatni a szocialista Magyarország könyvtári rendszerének és vele együtt a tudományos, műszaki és gazdasági tájékoztatásnak fő fejlődési vonalát. Nem rejtették véka alá, hogy ez a fejlődési vonal korántsem volt egyenes, sőt, időnként törések-visszaesések fordultak elő benne. Ám az is mindig kiderült, hogy a törések és visszaesések évről-évre és évtizedről-évtizedre mind nagyobb magasságban következtek be, s így a fejlődés – akár az állományt, akár a használatot, akár a működési feltételeket, de akár a nem kvantifikálható minőségi elemeket nézzük – a korábbi történeti korok fejlődéséhez képest egyértelműen nagymérvű és tiszteletet parancsoló, s illik rá a „Jeküzdí korábbi elmaradottságát” egyszerre elismerésnek és jóslatnak hangzó megállapítása.

Jelenleg könyvtár- és tájékoztatásügyünk kettős problémával küzd. Az egyik az, hogy az ország gazdasági növekedési nehézségeinek közepette miként osszuk be úgy a rendelkezésre álló fejlesztési-működési pénzeszközöket, hogy ne csökkenjen az „országos dokumentumvagyon” eszmei és információs értéke, növekedési üteme, s az erre alapozott – mindinkább számítógéppel segített – könyvtári-tájékoztatási szolgáltatások gyorsabbá, megbízhatóbbá és színvonalasabbá váljanak. Erre azért is szükség van, mert gazdasági gondjaink megoldásának egyik nem lebecsülendő forrása a könyvtári állomány és a belőle való informálás-informálódás, illetve a tájékozott, etikai-esztétikai-szakmai tekintetben egyaránt fejlett állampolgár.

A második probléma: meg kell találnunk mindazokat az ösztönzési, irányítási, rendszerszervezési elveket és módszereket, amelyek itt és most eredményesen alkalmazhatók.

Bízunk benne, hogy mindkét problémánkat megoldjuk.

Hivatkozás

1. BEREND T. Iván: Az elmúlt négy évtized a magyar történelemben. = Valóság, 1. sz. 1985. p. 1–14.

FUTALA Tibor: Compendium könyvtár- és tájékoztatásügyünk negyven évéből

A szerző abban a fejlődési folyamatban vizsgálja könyvtár- és tájékoztatásügyünk negyven évét, amelynek keretében az ország fokozatosan küzdi le korábbi elmaradottságát a társadalmi élet különböző területein. 1957-ben a hazai könyvtárak 40 millió egységnyi állományukból 2,2 millió beiratkozott olvasójuk rendelkezésére bocsátottak 29 millió kötetet. Időközben a könyvtári állomány meghaladta a 100 millió egységet, s a 3,6 millió beiratkozott olvasó 72,5 millió dokumentumot vett igénybe. A számszerűsénél is fontosabb, hogy közben a szolgáltatások minősége is jelentősen emelkedett.

* * *

ФУТАЛА, Т.: Из итогов 40 лет библиотечного дела и информации

Автор анализирует этап развития информации и библиотечного дела за те 40 лет, за которые наша страна постепенно одолевала свою отсталость в разных областях общественной жизни. В 1957 году библиотеки ВНР из фонда, составляющего 40 миллионов единиц, предоставили для 2,2 миллионов своих читателей 29 миллионов томов. В процессе развития фонд библиотек превысил 100 миллионов, число читателей достигло 3,6 миллионов, а количество документов, которыми они воспользовались, составило 72,5 миллиона. Более важным, чем цифровые показатели, является то, что значительно повысилось качество обслуживания.

FUTALA, T.: Compendium on forty years of librarianship and information work in Hungary

The author investigates library and information activities in Hungary during the period when the country has been gradually overcoming former backwardness in various fields of social life. In 1957 the collection of libraries consisted of 40 million units; 29 million volumes were lent to 2,2 million regular readers. In the meantime the library holdings outnumbered the 100 million units; 3,6 million regular readers used 72,5 million documents. It is even more important that the quality of services has increased also significantly.

* * *

FUTALA, T.: Compendium aus den vierzig Jahren unseres Bibliotheks- und Informationswesens

Der Autor untersucht die vierzig Jahre unseres Bibliotheks- und Informationswesens als einen Teil jenes Entwicklungsprozesses, in dessen Rahmen man im Lande bemüht ist, die frühere Rückständigkeit auf den verschiedenen Gebieten des gesellschaftlichen Lebens allmählich zu bekämpfen. Im Jahre 1957 haben die einheimischen Bibliotheken aus ihrem 40 Millionen-Bestand den 2,2 Millionen eingeschriebenen Lesern 29 Millionen Bände zur Verfügung gestellt. Inzwischen ist der Bestand der Bibliotheken auf über 100 Millionen Einheiten angewachsen, und die 3,6 Millionen eingeschriebenen Leser beanspruchten 72,5 Millionen Dokumente. Wichtiger als dieser zahlenmäßige Zuwachs ist, dass sich in der Zwischenzeit auch die Qualität der Dienstleistungen bedeutend verbessert hat.

